

Україна, 2005. – 400 с.

*Н.І.Зеленкова,
канд. пед. наук,
доцент,
Криворізький ДПУ*

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНЕ ОСОБИСТІСНЕ УТВОРЕННЯ

У статті розглядається педагогічна компетентність учителя як складне особистісне утворення.

В статье рассматривается педагогическая компетентность учителя как сложное личностное образование.

This article considers the professional of a teacher as a complex personal unite.

Реформування професійної підготовки вчителя вимагає адаптації педагогічних кадрів до зростаючих сучасних вимог. Аналіз рівня професійної підготовки вчителя в Україні сьогодні дозволяє зробити висновки про необхідність серйозного перегляду її змісту. «Концепція педагогічної освіти» звертає увагу вчених і практиків на посилення технологічного аспекту підготовки вчителя, на накопичену сучасною школою палітру освітніх технологій, напрацьовані підходи до гуманізації педагогічної взаємодії педагога з учнем і колективом у цілому. Головною є проблема визначення пріоритетів освіти та її реформування. Школі сьогодні необхідні не просто хороші вчителі, а вчитель-технолог, учитель-майстер. Це передбачає суттєву перебудову діяльності педагога з простого передавача інформації на активного дослідника, організатора навчально-пізнавальної діяльності. Справжній педагог повинен працювати на майбутнє, випереджати свій час. Його має хвилювати не лише окрема індивідуальність, а світ людей. Щоб мати можливість знайти своє місце у житті, учень сучасної школи повинен володіти певними якостями:

- гнучко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях;
- самостійно та критично мислити;
- уміти бачити та формувати проблему (в особистому професійному плані), знаходити шляхи раціонального вирішення;
- усвідомлювати, де і якими чином здобуті знання можуть бути використані в оточуючій його дійсності;
- бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити;

- грамотно працювати з інформацією (вміти збирати потрібні факти, аналізувати їх, висувати гіпотез вирішення проблем, робити необхідні узагальнення, зіставлення з аналогічними або альтернативними варіантами розв'язання, встановлювати статистичні закономірності, робити аргументовані висновки, використовувати їх для вирішення нових проблем);
- бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, вміти працювати в колективі, у різних галузях, різних ситуаціях, легко запобігати та вміти виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;
- вміти самостійно працювати над розвитком особистої моральності, інтелекту, культурного рівня [5].

У рекомендаціях багатьох наукових досліджень ми знаходимо схожі висновки:

- посилення практичного напрямку змісту шкільних курсів природничо-наукового циклу;
- вивчення явищ, процесів, об'єктів, що оточують учнів у їх повсякденному житті;
- перенесення акцентів на інтелектуальний розвиток учнів за рахунок зменшення частки репродуктивної діяльності;
- урахування знань, які дістають учні поза школою з різних джерел.

Таким чином, головний стратегічний напрям розвитку світової та вітчизняної системи освіти лежить в площині вирішення проблем розвитку особистості учня та вчителя, технологізації цього процесу.

В умовах цієї парадигми освіти учитель найчастіше виступає в ролі організатора всіх видів діяльності учня як компетентний консультант і помічник. Його професійні вміння повинні бути спрямовані не просто на контроль знань і умінь школярів, а на діагностику їх діяльності та розвитку. Це значно складніше, ніж традиційна освіта.

Згідно словника В.Даля [1] “компетентний” визначається як такий, що може, має право судити про щось, визнаний.

Дослідженням компетентності як наукової категорії стосовно освіти займалась А.К.Маркова [4]. Вона виокремила у структурі професійної компетентності наступні блоки: професійні (об'єктивно необхідні) знання; професійні (об'єктивно необхідні) вміння; професійні психологічні позиції, настанови фахівця, що вимагає від нього професія; особистісні особливості, що

забезпечують оволодіння фахівцем професійними знаннями та уміннями. У науковій літературі поняття компетентність у другій половині ХХ століття трактувалося і як синонім професіоналізму, і як одне з його складових.

Значний внесок у розробку проблем компетентності внесли І.А.Зімня, Н.В.Кузьміна, А.К.Маркова, А.В.Хуторський та інші.

На думку І.А.Зімньої, освіта зіткнулася з достатньо складною проблемою визначення як змісту поняття компетентність, так і підставою розмежування ключових компетенцій, а також обсягу компонентів, що входять до них. Теоретичною основою виокремлення трьох груп ключових компетенцій підкреслює авторка, стали сформульовані у психології положення про те, що людина є суб'єктом спілкування, пізнання та праці (Б.Г.Ананьев), що людина проявляється у системі відносин до суспільства, іншим людям, до себе, до праці (В.М.Мясіщев), що компетентність людини має вектор акмеологічного розвитку (Н.В.Кузьміна, А.О.Деркач), що професіоналізм включає компетентності (А.К.Маркова).

Враховуючи означене І.А.Зімня запропонувала три основні групи компетентностей:

- компетентності, що відносяться до самого себе як особистості, як суб'єкту життєдіяльності;
- компетентності, що відносяться до взаємодії людини з іншими людьми;
- компетентності, що відносяться до діяльності людини та проявляються у всіх її типах та формах.

Важливим аспектом компетентісно спрямованої освіти є визначення компетентностей, які є універсальними за своїм характером і ступенем застосування. Спроба класифікації ключових компетентностей була здійснена під час реалізації Міжнародного проекту "Визначення та відбір ключових компетентностей" під егідою Організації економічного співробітництва і розвитку та національними інститутами освітньої статистики Швейцарії і США. У результаті стало зрозуміло, що ключові компетентності характеризуються тим, що вони вимагають критичного мислення, самореалізації, визначення своєї власної позиції, самооцінки тощо. Пріоритетними є ті складові професійної компетентності, які свідчать про результати педагогічної праці.

Здійснюючи понятійне порівняння термінів "професіоналізм" і "компетентність" А.К.Маркова наголошує, що людина може бути професіоналом у своїй сфері, але не бути

компетентною у вирішенні всіх професійних питань. Тому доцільно вивчати окремі сторони професійної компетентності фахівця, серед яких етична має переважаюче значення, оскільки передусім моральні цінності й установки визначають мету, стратегію і тактику педагогічної дії [6, с.34].

А.К.Маркова вважає, що домінуючим блоком професійної компетентності вчителя є такі системні характеристики:

- мотивація (спрямованість особистості та її види);
- якості (педагогічні здібності, характер і його риси, психологічні стани і процеси);
- інтегральні характеристики особистості (педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, креативність) [4, с.41].

Педагогічна компетентність майбутнього вчителя це процес, який висуває високі професійні вимоги до особистості педагога, його професійно-значущих якостей, здатностей до високоефективної інноваційної діяльності, прояву нестандартного мислення, імпровізації, інтуїції, майстерності, що межує з мистецтвом, професійним талантом.

Місія педагога – це не лише його власні інтереси, мотиви, плани. Він є посередником між дітьми та системою ідей, традиціями, культурою свого народу і людства.

Важливу роль відіграють особистісні якості педагога, його чутливість до іншої людини, гуманність у помислах і діях. Працю справжнього педагога живить віра в людину. Він повинен бути оптимістом, глибоко вірити у сили й можливості дітей, бачити насамперед усе краще, що їм притаманне. Обов'язковою нормою у ставленні учителя до учнів є справедливість. Будь-які прояви несправедливості з боку педагога ранять дитячі душі, обурюють учнів і завдають непоправної шкоди справі навчання і виховання.

Важливою для учителя є позитивна емоційна налаштованість, яка виявляється в умінні залишати за дверима школи неприємні переживання, погані настрої. У стосунках з учнями завжди потрібне почуття міри. Відчуття учителем учня, усвідомлення своєї ролі у педагогічному процесі і мети своїх виховних дій зумовлює педагогічний такт.

Позитивні якості вчителя становлять основу його авторитету. Авторитетний педагог – справжній володар думок і почуттів своїх учнів.

У дослідженнях Н.Кузьміної показано, що для самостійної професійно-педагогічної компетентності необхідно мати на досить

високому рівні розвинуті комунікативні, організаторські уміння та відповідальне ставлення до справи.

Узагальнюючи вище зазначене можна виділити такі складові педагогічної компетентності: теоретична компетентність; організаційна компетентність; проектувальна компетентність.

Особистість вчителя необхідно розглядати як внутрішню цілісність, коли професійні і особистісні цінності тісно пов'язані з системою загальнолюдських цінностей. Тому компетентність учителя не можна розглядати поза розвитком його особистості. Це можна пояснити тим, що вчитель упродовж своєї професійної діяльності засвоює необхідні знання, набуває умінь та навичок в особистому контексті. Знання, перед тим як стати особистим надбанням, проходять через так звані афективно-ціннісні фільтри особистості, перетворюючись на її власні оцінювальні та понятійні категорії, настанови, програми поведінки. Отже, професійно значущі особистісні якості відіграють роль тих внутрішніх умов, за яких зовнішні характеристики перетворюються на професійну компетентність. Учитель ніколи не повинен себе вичерпувати, мусить завжди бути цікавим для учнів, створювати в школі ту духовну атмосферу, завдяки якій у дітей виникатиме прагнення до знань, відкривати щось нове, досі їм невідоме.

Професійна діяльність учителя передбачає аналіз результатів своєї праці та спрямування своїх зусиль на її перетворення, вдосконалення тощо. В цьому напрямі його діяльність спрямовується на подолання різноманітних протиріч, особливо протиріччя між наявним рівнем фахової компетентності та тим, якого вимагає високий професіоналізм. Тому однією з визначальних умов процесу професійного розвитку є перетворення власної життєдіяльності у предмет змін, удосконалення та створення особистісної власної позиції.

Список використаних джерел

1. Даль В. Толковый словарь живого русского языка: В.4. – М.: Русский язык, 1989.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. – 2004. / В.С.Аванесов, С.С.Ветохин, В.М.Жданович и др. – Мн: РНВШ, 2005. – С.71-85.
3. Кисельдорф С.И. Формирование у студентов педагогических умений и навыков в условиях университетского образования. – Л.: ЛГУ, 1973. – 152 с.

4. Маркова А.В. Психологический анализ профессиональной компетенции учителя / А.В.Маркова // Советская педагогика. 1990. – №8.
5. Основы педагогического мастерства / Под ред. И.Я.Зязюна. – М. 1989.
6. Слостенин В.А. Формирование личности советской школы в процессе профессиональной подготовки / Виталий Александрович Слостенин. – М.: Просвещение, 1976. – 160с.
7. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: Теорія і практика / Л.Л.Хоружа. – К.: Преса України, 2003. – 320с.
8. Хуторской А.В. Общепредметное содержание образовательных стандартов: проект “Стандарт общего образования”/ А.В.Хуторской. – М., 2002.

*О.І.Дрогайцев,
старший викладач,
Криворізький ДПУ*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті приділяється увага процесу формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

В статье уделяется внимание процессу формирования информационный компетентности студентов высших учебных заведений в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

The article deals with the process of information competence formation for High School Students by learning humanitarian subjects.

Формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ є на сучасному етапі найактуальнішою задачею системи вищої професійної освіти. Її вирішення безпосередньо пов'язане з потребами розвитку держави – економіки, соціальної сфери, державного самоврядування, а також з міжнародними процесами: наближенням української вищої освіти до європейської у рамках Болонського процесу, глобалізацією та інтернаціоналізацією світового простору [1].

Інформаційна компетентність включає такі елементи як мотивація, зацікавленість в отриманні нових знань, умінь та навичок у галузі інформації.